DINSPRE *CERCHIŞTI* SPRE *OPTZECIŞTI,* CU CORNEL REGMAN

Alexandru CISTELECAN

Abstract

The literary critic Al. Cistelecan doesn't share the opinion most critics do, when discussing the "critical spirit" of the members of the Sibiu Literary Circle. He certainly "swims against the tide" when asserting that the most prominent figures of the Literary Circle, from Şt. Aug. Doinaş, Eugen Tudoran and Nicolae Balotă to Ion Negoiţescu don't have "critical spirit", in the most orthodox meaning of the concept. The arguments don't fail to sustain the critic's main statement. From the very beginning, more precisely *The Manifesto of the Literary Circle,* the critics named above proved to have more "visionary spirit" than "critical spirit", which means that their projects were quite ambitious and aimed to change the face of the Romanian culture, not only that of the critical discourse. Although they believed in the necessity to give Romanian culture an axiological profile, the literary criticism they professed was more hermeneutic than axiological. The only critic who didn't fall in the trap of excessive hermeneutic criticism, according to Al. Cistelecan, is Cornel Regman who fits in this "enthusiastic and pathetic" family picture as well as "the nut in the wall'.

Keywords: Sibiu, literary circle, criticism, visionarism, aesthetism

Spiritul critic şi cerchiştii

Nu sînt, firește, singurul care va fi remarcat delicateţea prepoziţiei din titlul colocviului nostru, suavitatea neutră a acelui *la* prin care Cercul literar intră în relaţie cu spiritul critic. Acest *la* din „Spiritul critic la Cercul literar de la Sibiu" e destul de îngăduitor, întrucît nici nu postulează existenţa acestui spirit, nici nu impune vreo cotă anume, ci-i permite doar posibilitatea de existenţă şi manifestare. Vine de la sine că respectul faţă de tema colocviului a orientat opţiunile participanţilor (totuşi, doar în majoritate, nu în unanimitate, căci s-a vorbit şi de *poetul* Doinaş şi de I.D. Sîrbu) înspre partea exegetică a cerchiştilor şi înspre activitatea teoretică şi critică a acestora. S-ar putea chiar spune că opţiunile s-au focalizat asupra lui Ion Negoiţescu, simţit, desigur, ca principal purtător al acestui spirit, de nu ca simbol al criticismului cerchist. Se-nţelege că spiritul critic al cerchiştilor a fost găsit, a fost identificat în cîteva din ipostazele sale şi descris în cîteva din acţiunile sale. Tocmai de aceea îmi vine greu să enunţ fără ezitări şi mustrări (de conştiinţă critică) observaţia principală de la care voi porni. Dar cum n-am încotro, dacă tot am ajuns aici, voi spune din capul locului că, în realitate, Cercul literar n-a avut spirit critic; mă grăbesc să adaug, ca să nu pară un simplu afront, că a avut, în schimb, ceea ce aş numi spirit vizionar (şi toată lumea ştie – şi e şi de acord – că nu există spirit vizionar fără spirit critic). Concluzia

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)

pe care o voi trage chiar de pe acum e că tocmai ceea ce păreau să aibă mai mult – adică spirit critic -, cerchiştii nu au prea avut.

Desigur, voi lua acest concept (dacă e) – de „spirit critic" – într-un sens mai tare, mizînd pe un miez ireductibil negator. Nu voi identifica (nu îndrăznesc) spiritul critic cu spiritul de negaţie, dar îl voi aşeza pe acesta din urmă în miezul celui dintîi. Măcar ca dialectică: întîi negaţia şi apoi construcţia. N-am făcut cu asta nici o vitejie în contra spiritului critic cerchist; dimpotrivă, abia dacă l-am descris, caricatural, în mecanismul lui de acţiune, aşa cum se vede el din actul de naştere al Cercului. *Manifestul...* cerchist are o structură clasică de manifest: întîi neagă (vechile valori sau realităţile prezente) şi apoi afirmă (noile intenţii de valori). Emfaza lui e maioresciană, căci manifestul se angajează de-a dreptul în bătălia pentru „sensul în care trebuie îndreptată tînăra noastră cultură". [Ion Negoiţescu, *În cunoştinţă de cauză,* Editura Dacia, Cluj, 1990, p. 6] E vorba, prin urmare, de o critică de direcţie, de un proiect „maiorescian" în care e implicată necesar şi partea negatoare, cea „în contra direcţiei de azi". Şi desigur că ea există, cu o retorică nu chiar atît de fulminantă ca a lui Maiorescu, dar nici cu mult mai blîndă. Dar ce ţinte îşi aleg cerchiştii pentru a le da jos? Căci eroismul unei schimbări a sensului culturii române presupune bravura unei negaţii substanţiale. Or, aici, eroismul cerchist trage, de fapt, asupra unor ţinte gata căzute – şi căzute de destulă vreme. El e un eroism de paradă, de vorbe, simplă retorică de revoluţie. Prima ţintă e „sămănătorismul" şi recrudescenţa sa din anii războiului, văzută ca adevărat cataclism: „suntem în plin paroxism al acestei crize şi opinia publică pare contaminată", [Idem, p. 9] clamează *Manifestul.* Sămănătorismul, har Domnului, îşi dăduse duhul şi a mobiliza contra lui la 1943 era mai degrabă act de vitejie gratuită, fără riscuri (altele decît cele derivate din eroismul consumat pe mai nimic). Că-n chiar acei ani el trecea printr-o recrudescenţă, se poate înţelege de ce. Jalea de plai şi exaltarea de meleag puteau fi teme şi atitudini motivate de situaţia în care se găsea ţara (ar fi fost, pentru literatură, o pată de conştiinţă să nu participe la drama generală; că n-a făcut-o pe placul junilor cerchişti poate fi o ruşine, dar mult mai mică decît dacă n-ar fi jelit deloc). Mult mai excentrică putea părea în context – şi a şi părut – ocupaţia de artă pură, „studiul estetic" sau cel „aplicat fenomenului artistic", „cu specialitate în literatură". [Ibidem, p. 8] Nu-i de mirare că vor fi numiţi „estetişti", căci chiar asemenea paradă făceau. Discipolii ardeleni ar fi putut auzi chiar de la maestrul lor că-n vremuri de acest fel muzele trebuie să tacă; e ceea ce a făcut chiar Lovinescu în timpul primului război, îndemnînd şi pe alţii. Dar dincolo de izbucnirea sa conjuncturală, cu motivaţii ce pot fi admise şi cu rezultate ce pot fi judecate şi fără şi cu clemenţă, sămănătorismul nu mai era o ţintă demnă de a fi doborîtă din nou. A trage cu toată convingerea şi cu toată setea asupra ei însemna a da glas unei simple exaltări fără riscuri. Ţinta era de multă vreme la pămînt.

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)

Şi mai puţin eroism se cuvenea subspeciei ardelene a sămănătorismului, păşunismul (cum zice Doinaş că l-ar fi botezat Radu Stanca). [Ştefan Aug. Doinaş, *Poezie şi modă poetică,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, pp. 107-108]. Că ardelenii jeleau de plai şi cultivau iredenta lirică e numaidecît de acceptat; ar fi fost de mirare să n-o facă. Dar şi ei se mai emancipaseră de sămănătorism (dovezi erau măcar Blaga, Rebreanu, dar şi alţii) şi scăpaseră de obsesia literaturii „regionale şi *specifice*", de care manifestul îi acuza scurt. [Ion Negoiţescu, *op. cit.,* p. 9] „Noul val de sămănătorism care pîrjoleşte ţara întreagă" [Idem, ibidem] (de fapt, doar provincia) era spaimă dilatată catastrofic, iar primejdia de a deveni „o permanenţă" [Idem, p. 10] era invenţie de angoasă. În cel mai bun caz, aşadar, revoluţia „maioresciană" pornită de cerchişti era o adaptare locală, întîrziată, a luptei „istorice" duse de Lovinescu în contra sămănătorismului (pe care el, totuşi, îl îngăduise la ardeleni). Dar localizarea anti-sămănătorismului şi „o cît mai grabnică liberare din crusta anacronică a sămănătorismului specifist" [Ibid, p. 11] a literaturii ardelene nu reprezentau cauză de revoluţie. Implicit, desigur, trebuia să se revină la principiile disociate de pe vremea lui Maiorescu şi să se treacă la urbanizarea literară, amîndouă idei active cu ceva ani în urmă, cînd le mînuia Lovinescu. Proiectarea ca „ramură tînără a spiritualităţii continentale" [Ibid., p. 12] relua şi ea o exigenţă maioresciană, dar, ce-i drept, dusă mai departe, spre radicalitatea antilocalistă. Una peste alta însă, ţintele erau căzute cu toatele şi doar retorica pornită contra lor mai putea părea vitejească; nu şi acţiunea critică. Din această perspectivă, aşadar, spiritul critic cerchist se luptă cu fantome reanimate chiar de el şi *ad hoc*; iar cum fantomele sînt, de regulă, din trecut, şi cerchiştii se străduiesc să refacă o luptă deja dată, hotărîţi s-o mai cîştige o dată. Exaltarea critică e mult mai mare decît acţiunea critică în sine. Fireşte că exaltarea critică presupune ca materie de exaltat spiritul critic, dar cum acesta şi-a inventat la cerchişti ţinte facile nu rămîne decît că el a ales să se exercite ca retorică.

Se vede şi din *Manifest* – şi se va vedea pe parcurs tot mai pregnant – că cerchiştii năzuiau la o reorientare nu doar a literaturii, ci chiar a culturii, ca ansamblu, ba chiar a spiritualităţii româneşti. Dar miezul acestei porniri reformiste (implicit, desigur, critice) îl constituie întotdeauna literatura. Proiectul cerchist de la literatură porneşte şi se extinde apoi spre cultural şi spiritual. Tocmai de aceea e important de văzut, mai întîi, partea literară a proiectului. Pe această parte, cerchiştii aveau – zice Doinaş [În studiul *Radu Stanca şi spiritul baladesc*, din vol. *Poezie şi modă poetică,* pp. 106-112] într-o recapitulare de mai tîrziu – două obiective de lichidat: pe de o parte, „păşunismul", pe de alta – „purismul". Păşunismul lui Doinaş e mai extins, conceptual, decît sămănătorismul din *Manifest*, incluzînd şi „trăirismul", adică „acel gen de lirism care-şi face un titlu de nobleţe din strigătul necontrolat, din materia unei afectivităţi directe, neprelucrate artistic, în numele unei sincerităţi care nu putea să fie – şi n-a fost niciodată – criteriul de evaluare a unei poezii". [Idem, p. 107]. E o nuanţă importantă – şi o extensie semnificativă – întrucît mută obiectivul de pe o manifestare circumstanţială şi locală de artă, pe o dispută tipologică a discursurilor. Victima acestui refuz devine toată

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)

poezia de spontaneitate, tot „primitivismul" liric, tot „autenticismul" brut. Nu e, însă, sigur că Doinaş avea mandat pentru această extindere şi că ea nu reprezintă un abuz în cauză personală. În orice caz, poetica cerchistă e contra chiotelor şi lacrimogeniei, optînd pentru corelativ şi pentru dimensiunea reflexivă a stărilor. În rest însă, chiar şi în viziunea lui Doinaş cerchiştii se luptau cu două fantome, întrucît nu doar „păşunismul" devenise un *revenant,* ci şi „poezia pură". Mai reală – în sensul că putea fi efectivă – rămîne confruntarea tipologică şi „resurecţia baladescă" în calitatea ei de răspuns specific. Resurecţia ducea poezia nu doar la revificarea unei forme „istorice", ci şi la recondiţionarea sincretismului de fundament al literaturii. Dar oricîtă „actualizare" ar fi propus renaşterea baladei, rămîne fapt că proiectul e o întoarcere în timp, o „retro-revoluţie". Demonstraţia de virtuozitate în domeniul baladesc a cerchiştilor nu scoate balada din condiţia ei muzeală. Nici poezia cerchistă nu înfruntă istoria poeziei cu spirit critic – înţeles ca „sinteză generală în atac"; şi ea se mulţumeşte cu ajustări de conjunctură şi cu proiecte de restauraţie. A flutura flamura baladei ca noutate de artă a fost, desigur, o excentricitate, dar nu mai mult. Asta în privinţa negărilor de artă ale cerchiştilor, toate exersate asupra unor ţinte deja destrămate.

Partea „pozitivă", partea de propunere constructivă, e mult mai substanţială decît cea negativă în morfologia combativă a cerchiştilor. Firește că fiece propunere „constructivă" se revendica de la constatarea unei carenţe, deci de la o sancţiune critică. Dar ce propun – cine ştie cît de serios?! – cerchiştii sînt simple himere. Rechimizarea spirtualităţii românești, astfel încît aceasta să se deschidă spre tragic, şi „neo-clasicizarea" culturii românești, astfel încît aceasta să acceadă la o structură – prevederi ale proiectului *euphorionist* -, nu sînt obiective, ci pure fantasme ale nostalgiei de mare cultură. Cum ar veni, utopii de cabinet, dar nu acţiuni de pus în lucru.

Asta se petrece, pe scurt, în planul mare al proiectelor cerchiste: ţinte căzute asupra cărora se trage din nou şi himere care animă nostalgia. La acest palier, spiritul critic cerchist e curată iluzie de sine.

Rămîne, însă, şansa manifestării lui în domeniul strict al literaturii, unde cerchiştii s-au şi ilustrat, nu numai în primul, dar şi în al doilea rînd.

În orice caz, producţia de comentarii literare e impresionantă; la ea au contribuit nu doar exegeţii, ci şi poeţii. Doinaş în primul rînd, unul din cei mai substanţiali şi subtili experţi în arta poetică. Critica lui Doinaş, foarte aplicată interpretativ, foarte „hermeneută", se bizuie pe principiul solidarităţii dintre poet şi cititor. În cazul său, e vorba însă de o solidaritate aparte. Pentru Doinaş, o poezie îşi arată complexitatea şi profunzimea în funcţie de cultura cititorului. Desigur că aşa e. Şi desigur că Doinaş a fost cel mai cult cititor de poezie din ultima jumătate de veac (cel puţin). Numai că Doinaş se folosea, de fiecare dată, de toată cultura lui pentru a descifra complexitatea unei poezii. Or, de aici derivă întotdeauna la el un

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)

proces de „suprainterpretare", de natură să facă obeză complexitatea poeziei. Interpretul, de fapt, trebuie să fie exact atît de cult cît e poezia; nu mai mult, dar nici mai puțin. Doinaș fiind întotdeauna mai mult, a introdus o generozitate hermeneutică și unde nu era cazul. Dacă nu lipsă (sigur nu), măcar limită a spiritului critic (limită înspre generozitate) se vede aici.

Spirit mai degrabă „hermeneutic" decît strict „critic" relevă atît Eugen Todoran cît și Nicolae Balotă. Cel dintîi s-a și dedicat, aproape exclusiv, hermeneuticii literare, cu rezultate impresionante (și pe o parte și pe alta, calitativ și cantitativ). Nu-ncape vorbă că interpretările lui resping alte interpretări, dar mai niciodată nu avem de-a face cu o expertiză axiologică diferită. Dacă nu există interpretare fără spirit critic, ba nici fără evaluare, nu-i mai puțin adevărat că judecățile de valoare ale lui Eugen Todoran sînt deja făcute; ele sînt doar reconfirmate, re-demonstrate, ceea ce, orișicîtuși, reduce din impactul spiritului critic; exercițiul interpretării scapă de o grijă și poate deveni pură euforie hermeneutică.

Lucrul e valabil și pentru Nicolae Balotă, deși nu fără nuanțe. Nicolae Balotă a făcut critică literară directă, chiar critică de întîmpinare. Dar chiar și cronicile sale literare (nu lipsite de obiecții), demarează aproape imediat spre operații hermeneutice. Și Nicolae Balotă sare spre a doua instanță a criticii, adesea peste cea dintîi, care implică judecata operei. Oricum, se simte în largul său abia acolo, abia în cîmpul vast al hermeneuticii, unde legăturile operei se pot face de-a lungul și de-a latul istoriei și unde dimensiunile ascunse ale acesteia pot fi date în vileag prin asociații cît mai îndepărtate.

Rămîne, desigur, să ilustreze spiritul critic (literar) al Cercului Ion Negoițescu (Radu Enescu a scris incidental despre literatură, deși a făcut teoria „spiritului critic"; dacă am scoate însă definiția dată de el acestui spirit și am confrunta-o cu „opera" critică a cerchiștilor, ne-ar rezulta prea repede că nu se armonizează. Ovidiu Cotruș e, și el, în materie, un teoretician, dublat de un hermeneut, în cîmpul practic). În cazul său e limpede că s-ar putea vorbi mai degrabă de un exces de spirit critic (păstrînd miezul negator) decît de o debilitate a acestuia. Asta cel puțin luînd în calcul *Istoria literaturii române* /Editura Minerva, București, 1991/ și *Scriitori contemporani* /Editura Dacia, Cluj, 1994/, ambele opere care răresc cu severitate rîndurile valorilor românești. Judecățile sînt aici drastice și interpretarea merge în folosul lor (nu cred că și invers, deși ar fi mai potrivit). Și totuși...

Am auzit și din partea negologiei din zilele trecute că Negoițescu practică un tip special de critică, numit în mai multe feluri. Cam toate felurile converg spre ceea ce aș numi o „critică orgasmică". E o critică, în fond, de identificare, și încă de tip beatitudinal; o critică de entuziasm interpretativ și empatic, prin care Negoițescu realizează, probabil, visul lui Susan Sontag de a trece de la simpla critică literară la „erotica" literară. E o critică „simțualistă", senzuală, de voluptate (care nu se sfiește, desigur, de extazele spirituale), o critică, pe scurt, de „momente" savuroase. La Ion Negoițescu nu contează mai niciodată

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)

opera ca întreg neamputabil, ci doar versul, expresia, sintagma fericită a acesteia, „accidentul" fericit; fragmentul de entuziasm creativ, fragmentul care incită la entuziasm empatic şi interpretativ. Nu e vorba de o critică richardiană, care explorează strict obsesiile ascunse în profunzimi şi dă pe faţă un alt poet, ci de o critică-fluture, care se opreşte doar asupra secvenţelor de voluptate. E, deci, o critică de fragment, care manipulează opera în folosul imediat al voluptăţii, al juisării. Ea atentează programatic la organismul operei, pe care-l tratează fără scrupule. În acest sens, fenomenele literare nu pot decît să scape iar „monografiile" să se eufemizeze. Judecăţile se scindează dramatic: cele care privesc ansamblul sînt de altă categorie decît cele care vizează fragmentul. Spiritul critic îşi permite, la Negoiţescu, prea multe libertăţi faţă cu opera. Şi în primul rînd libertatea de a o fragmenta. Nu cred că e o libertate permisă. În orice caz, nu cînd e metodică, excesivă. Şi nu cînd inversează relaţiile din interiorul operei, punînd ansamblul în subsidiaritatea fragmentului.

Neamţul în Bulgaria

Cam ca neamţul în Bulgaria se potriveşte Cornel Regman, cu spiritul său de zeflemist, între ceilalţi cerchişti, cu toţii, în fond, nişte patetici (cu toţii, dar cu mari excepţii, fireşte: măcar I. D. Sîrbu). Patetici chiar şi în partiturile funambuleşti, interpretate nu doar cu rigoare, dar şi pe un fond de tragism calculat, astfel încît jocul de artă să nu atingă niciodată chiar pura gratuitate şi să iasă din circuitul de responsabilitate. E vorba, desigur, de un patetism structural, de o substanţă romantică asumată, dar de unul ferit, în cele mai multe cazuri, de retorismul care duce spre pozele patetice (altminteri decît caricate cu ştiinţă). Chiar şi cînd e jucăuşă, poezia lor se joacă în interiorul gravităţii. Ludica sibiană e solemnă, articulată, cu reguli drastice şi scrupulos îndreptată spre finalitatea simbolică. Ea nu e atît o formă de joc, indiferent de ce tip, cît o formă de reflecţie, o modalitate a meditaţiei cu răspundere, nu deresponsabilizată. Cerchiştii, oricît de „esteţi", nu fac artă pentru artă, ci artă cu deschidere spre existenţial, spre participare. Jocul cerchist nu e decît o bonomie a gravităţii, o deritualizare aparentă a solemnităţii şi o decomprimare a patetismului; dar lucrurile cu care el se joacă sînt „fundamentale" (e vorba, în fond, de un joc de fundamentalişti) iar ţinta lui nu e mai prejos – şi nici mai mică - decît cea a seriozităţii. Ironia cerchistă, mereu în pereche cu patetismul, e iremediabil ambiguă, fiind simultan de ambele feluri calificate de Radu Enescu în *Critică şi valoare.* Ea e şi *ironie socratică* (adică, „axiologică", îndeplinind „o funcţie *etică*") şi *ironie romantică* (adică, „în mod nepermis, *ontologică*" şi degenerînd astfel „într-un *estetism* libertin care fuge de angajare şi răspundere"). [Radu Enescu, *Critică şi valoare,* Editura Dacia, Cluj, 1973, p. 127]. Estetismul cerchist nu fuge de misiune; din contră; ceea ce rezultă e, probabil, un fel de estetizare a responsabilităţii, dar nicidecum o dezangajare.

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)

Nici propriii lor exegeţi, de altminteri, nu i-ar fi lăsat să consume rezervele de artă pentru gratuitate; toţi cerchiştii exegeţi pretind artei să treacă *dincolo* de artă, să satisfacă valenţe mai complexe şi exigenţe mai profunde decît cele strict reductibile la estetică. Această supra – sau extra-literalitate e ceea ce a mai rămas din misionarismul ardelenesc al artei. Iar cum comandamentele de artă sînt undeva mult deasupra, curgînd din misiunea spirituală, şi criteriile de judecată şi interpretare se vor revendica de mai sus, făcînd din critica literară propriu-zisă doar un moment al desfăşurătorului hermeneutic. Într-un fel, arta – literatura, în speţă – le foloseşte cerchiştilor doar de pretext, căci ei nu fac critică literară, ci un fel (mai multe feluri, de fapt) de critică trans-literară. Cu excepţia lui Cornel Regman, nu numai singurul critic (literar) dintre cerchişti, dar şi singurul cu strict spirit critic şi nimic mai mult.

Gelu Ionescu îl consideră, în *Dicţionarul esenţial al literaturii române, [*Editura Albatros, Bucureşti, 2000, pp. 719-721*]* „cronicar prin excelenţă", cu „alergie la teoretizare" şi predispus mai curînd la o critică „descriptivă decît analitică". Un „umorist al criticii" care transformă „operele în păpuşile unui teatru critic de marionete" îi rezultă el lui Nicolae Manolescu [*Literatura română postbelică,* III, Editura Aula, Braşov, 2001, p. 111], în vreme ce Gheorghe Grigurcu îl vede ca pe „o conştiinţă satirică". [*Critici români de azi,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981, p. 290] Destul să mai consemnăm că în *Dicţionarul general [Dicţionarul general al literaturii române,* P-R, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2006, pp, 577-580*]* Mihai Iovănel îi consideră critica apreciabilă mai degrabă ca „spectacol literar", dar nu uită să o acuze de o permutare perversă, în cadrul căreia „esenţialul /.../ ţine de accidental". Oricît de diferite, sînt opinii convergente, toate apropiindu-se de portretul unui cîrcotaş rezolut, al unei leliţe iremediabile. Şi ce e, mă rog, spiritul critic, în forma lui pură, altceva decît spirit de leliţă?! Bîrfă permanentă, negaţie la orice, dacă nu la „esenţial" măcar la „accidental"?! Departe de orice entuziasm spontan specific tuturor celorlalţi experţi în litere de la Cerc, la Regman spontaneitatea (absolut irepresibilă) se manifestă ca strîmbătură, ca obiecţie imediată, instinctivă; ca maliţie care-şi inventează şi arta şi pretextele (acestea din urmă mai rar, căci nu e nevoie). Regman nu poate fi „generos" decît dacă se chinuie anume pentru asta; şi nici atunci, de fapt, nu reuşeşte. Las'că stilistica pozitivului e pentru el un handicap aproape insurmontabil, dar şi laudele cele mai patente sînt simple aparenţe. Chiar dacă ele sînt profesate, aproape exclusiv, pe seama cerchiştilor (sau afinilor). În cazul lor, Regman practică, prea evident chiar, ceea ce Zarifopol numea „critica mamiţelor", trecînd cu vederea – sau minimalizînd – scăderile şi exaltînd orice posibilă – fie cît de virtuală – calitate. Asta în vreme ce, pe seama altora, e destul să dea peste cine ştie ce detaliu nepotrivit ca să facă din el o catastrofă decisivă. Dar spiritul de maliţie abuzivă răzbate şi de sub laudele cele mai intenţionate.

Iată, bunăoară, cum primeşte Regman *Istoria literaturii române* a lui Ion Negoiţescu. Să notăm mai întîi că e foarte nemulţumit de primirea făcută de restul criticilor, sub mîna cărora

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)

Istoria... „a fost discutată chițibușărește, în loc să i se vadă noutatea cu care vine, bogăția de sugestii cu care contribuie la înnoirea perspectivelor". [*Dinspre „Cercul Literar" spre „optzeciști",* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1997, p. 84] Dacă era cineva care n-avea drept să facă asemenea întîmpinare cu reproş celorlalţi critici, atunci acesta era chiar Cornel Regman. Pentru că Regman chiar acest tip de critică, strict *chițibușărească*, îl cultivă. Nu prea văd cum le-ar putea refuza altora să facă ceea ce el face cu admirabilă şi excesivă consecvenţă. Căci înainte de a apuca să atace frontal problematica unei opere (ceea ce adesea nici nu se mai întîmplă), fie că e vorba de sfera construcției, fie de cea a atitudinilor sau ideilor, Regman alcătuieşte un baroc dosar de mărunțișuri, tratînd opera ca un chițibuşar atroce. Cel mai la îndemînă e să înceapă cu un ritual filologic (să zicem), cu o listă de cuvinte şi expresii care nu sînt în regulă. Acest ritual – de obicei saturat de artă corosivă – dă apoi tonul întregii interpretări, chiar dacă observațiile „filologice" se dovedesc pure scăpări de atenție. Să admitem însă că măsura de critică cu chițibuşuri e potrivită în afara Cercului, înăuntrul lui operîndu-se cu altă măsură; o măsură mai substanţială, potrivit cu care lucrurile rezultă, regulat, mai bine făcute. Cu această măsură mare e judecată şi *Istoria...* lui Negoițescu, operă ce reiese de îndată „paradoxală şi suprinzătoare" (ceea ce e bine); dar pentru ce reiese ea aşa? Deoarece „cele mai sesizante capitole nu sînt nici pe departe cele consacrate poeților (iar asta „la un critic împătimit de poezie, recunoscut pentru finețea gustului şi harul nuanțării prin cuvînt") ci prozatorilor în accepţia cea mai largă a termenului". [Idem, p. 19]. Nu-mi pare a bună o asemenea observație, oricît ar fi ea dedicată unei calități-surpriză. Dacă nu de alta, măcar pentru că decade din rangul întîi al performanţelor *Istoriei...* tocmai prima calitate a lui Negoițescu. Lucrurile au însă bună rațiune, fiind vorba de „un caz de consecvenţă", „o consecvenţă de astă dată metodologică" („şi în acelaşi timp fatalitate"!). [Ibidem, p. 20]. Cum lucrează aici consecvenţa conjugată cu fatalitatea? Oarecum interesant, întrucît, zice Regman, „comentariul analitic la versuri şi tehnica fragmentarismului sunt, în sine, mai puțin propice sintezei, în timp ce proza /.../ înlesneşte şi chiar invită privirea sintetică să se fixeze". [Ibid.] Să lăsăm virtuțile prozei să se dezvolte cum vor şi să vedem ce obiecții se ascund sub lauda de consecvenţă cu fatalitate. Pe cît îmi pare Regman consideră critica lui Negoițescu una de „versuri", bazată de fragmente – şi are toată dreptatea. Or, firește că nu se poate scrie o „istorie" cu asemenea metodă, care scapă, dacă-i consecventă, cu sau fără fatalitate, toate fenomenele. E drept că nu-i o observație „chițibușărească", dar nici la lauda *Istoriei...* nu poate contribui. Mai grave observații nici nu cred că i s-au adus acestei istorii – şi nici nu mai era cazul. Astea sînt, de fapt, cele mai clare dovezi ale spiritului critic maliţios în acțiune: tocmai cînd se străduieşte să fie mai binevoitor, Regman se dovedeşte mai sever. Nu doar că Regman are spirit critic, dar are unul mult mai puternic decît orice tentativă de a-l manipula prietenește.

Ceea ce nu înseamnă, firește, că asemenea ispite absentează. În *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzeciști"* ele sînt, dimpotrivă, chiar privilegiate. Cartea nu se bazează pe vreo filosofie a

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)

punţii dintre cele două nuclee (sau fenomene), şi nici pe una a transferului de valori ori simboluri structurante. E confecţionată pur şi simplu din comentarii dedicate cerchiştilor şi optzeciştilor, fără vreo cauzalitate de proiect. Dar cele două reprezintă, probabil, „insulele" de simpatie ale lui Regman. Simpatia e vădită şi în comentariile optzeciste, nu doar excesivă în cele cerchiste. Optzeciştii sînt trataţi cu simpatie, dar fără empatie, în vreme ce pentru cerchişti empatia funcţionează şi cînd lipseşte; optzeciştii sînt simpatizaţi cu condescendenţă, cerchiştii admiraţi fără limită. E mai bine, în critica lui Regman, să fii un cerchist mediocru decît un optzecist de prim rang. Cel mai grozav optzecist e mai neînsemnat decît cel mai neînsemnat cerchist. Sau, cum să zic, mai neîmplinit. Limita maximă la care pot ajunge optzeciştii e să manifeste „virtualităţi", în vreme ce, evident, cerchiştii le-au actualizat pe toate cu onoare. Pînă şi la Cărtărescu, în *Levantul* – deşi carte admirată – se „dezvăluie potenţialităţi de expresivitate nebănuită" [Ibid., p. 112], nefiind de tot sigur dacă s-au şi actualizat. Ezitarea în faţa admiraţiei ţine, desigur, şi ea de excesul de spirit critic. Dacă celorlalţi cerchişti acesta le-a lipsit, lui Regman i-a prisosit.

BDD-A3013 © 2009 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:14 UTC)